

Herovering van virtuele en fysieke ruimten

Indymedia Londen tijdens de Halloween Critical Mass

Aan de hand van de Halloween Critical Mass fietstocht in 2005 in Londen analyseert Marion Hamm hoe cyberspace versmelt met de fysieke ruimte van de protestdemonstratie op straat en hoe zich een constructie van een wat zij noemt ‘landschap van verzet’ ontwikkelt. Marion Hamm is verbonden aan Indymedia, een wereldomspannend netwerk van vrije mediacentra.

Londen, de vrijdagavond voor Halloween in 2005. De Thameskade onder Waterloo Bridge is afgeladen vol met duivels, tovenaars, vampiers, heksen, spoken, pompoenen, clowns en feeën op de fiets. Onder begeleiding van drums, gefluit en oorverdovende geluidsinstallaties fietst het hele gezelschap over de Waterloo Bridge, langs de Strand naar Trafalgar Square en vandaar naar Parliament Square, waar de feeststemming er pas echt goed in komt. Als de eerste fietsers onder luid gejuich en met veel fietsgebel het plein alweer rond zijn gefietst, komen er nog steeds honderden meer aanzetten. De hoeveelheid fietsers alleen al brengt de massa tot stilstand. De meesten gaan op de weg zitten, velen tillen hun fiets tot boven hun hoofd en anderen dansen op de geluidsinstallaties die voor de Big Ben zijn opgesteld.

Ondertussen gonst het in de chatroom van Indymedia UK. Een stuk of tien mensen kijken geen seconde van hun toetsenbord, computerscherm en telefoon. Zij krijgen continu sms’jes en telefoontjes binnen vanaf de straat, die ze invoeren op een website. De opwinding op Parliament Square slaat over op de chatroom:

[10/28/2005 08:19 pm] <phunkee> parliament sq !!!!!!!!!!!!!

[10/28/2005 08:19 pm] <ionnek_326610> zijn ze er?

[10/28/2005 08:20 pm] <phunkee> ja!!!!

Een van de fietsers, uit Birmingham, vat het feest samen: “(...) het is vrijdagavond, het is een knalfuif, het is een rts op de fiets!” ¹ <http://www.indymedia.org.uk/en/2005/10/326614.html>, geraadpleegd op 24-04-2006. RRS staat voor *Reclaim The Streets* (herover de straten).

Bovenstaande collage is samengesteld uit berichten over de Critical Mass-fietstocht in Londen op de vrijdagavond voor Halloween in 2005. Volgens een schatting van de politie waren er 1200 deelnemers, en daarmee was het de grootste Critical Mass in Londen sinds het begin van de maandelijkse fietstocht in 1994. Fietskoeriers en anarchisten, milieuactivisten en MP’s, fietsende inwoners van Londen, feestgangers, skateboarders en alternatieve beroemdheden creëerden samen een openbaar, niet-elitair en niet-commercieel evenement in hartje Londen, zonder dat er een centrale organisatie achter zat en zonder budget voor de p.r. Er is sprake van een ‘Critical Mass’ (kritische massa) wanneer een groep fietsers langzaam door de drukke stadsstraten begint te fietsen en haar tempo dan oplegt aan het gemotoriseerde verkeer, waardoor ze de openbare ruimte overneemt op een manier die het midden houdt tussen ‘gewoon verkeer’ en ‘een demonstratie’. De fietstochten maken deel uit van het repertoire van politieke actiemiddelen, dat wordt gebruikt door de transnationale bewegingen tegen de neoliberale globalisering. Naomi Klein beschreef in 2000 hoe het verband ligt met internet: “Door de nadruk die de beweging, compleet met breedband, versnellingen en hotlinks, legt op informatie in plaats van ideologie vormt ze een getrouwe afspiegeling van de techniek die ze gebruikt – ze is het tot leven gewekte internet.”

Deze bewegingen hebben op internet eigen platforms gecreëerd in het wereldomspannende netwerk van vrije mediacentra, ook bekend als Indymedia. Ze gebruiken internet voor meer dan het uitwisselen van informatie en de productie van

tegen-informatie. Doordat ze voortdurend bezig zijn tools voor het www te ontwikkelen en in te zetten, maken ze complete delen van internet tot sociaal geconstrueerde ruimten.

De collage hierboven laat zien hoe fysieke en virtuele ruimten in hechte samenwerking kunnen worden overgenomen tijdens grote of lokaal belangrijke demonstraties – een overname van beide domeinen die niet alleen op één en hetzelfde tijdstip plaatsvindt, maar waarbij ook de grenzen tussen de virtuele en de fysieke wereld vervagen doordat de samenwerking daartussen tot grote hoogten wordt opgestuwd.²

Dit wijkt af van wat er vroeger over internet werd gedacht. In de jaren negentig werd internet algemeen gezien als een soort parallel universum, compleet met virtuele steden en winkelcentra. Sociale bewegingen begonnen te experimenteren met internet als een extra ruimte om politieke tegengeluiden te laten klinken. Het Critical Art Ensemble (CAE) stelde in 1994: “Het nieuwe landschap is een virtueel landschap en de kern van het politieke en culturele verzet moet zich daarom in deze elektronische ruimte vestigen.”³ In lijn hiermee riepen ze op om de straat om strategische redenen te ontruimen: “Het verzet moet zich net als de macht terugtrekken van de straat. Cyberspace moet nog worden omgevormd tot een plaats én een middel voor verzet. Het is nu het moment om een nieuw verzetsmodel in praktijk te gaan brengen.”⁴ Dit soort analyses werd ook alom bediscussieerd en in praktijk gebracht. Hackers, kunstenaars en activisten begonnen te experimenteren met elektronische burgerlijke ongehoorzaamheid.⁵ Er werden websites gekaapt, geblokkeerd of bestookt met DoS-aanvallen tijdens online-demonstraties en virtuele sit-ins, er verschenen online petitie’s, en banners ten bate van een heel scala aan onderwerpen verspreidden zich over het web.

Aan het eind van de jaren negentig was de straat als plek voor politiek protest evenwel nog lang niet verlaten. Er leek zelfs sprake van een ‘renaissance van de straatbetoging’ (Schönberger), gezien de werkwijze van een informeel netwerk van transnationale bewegingen tegen de neoliberale globalisering, die wereldwijd op één en dezelfde dag actie voerden met vaak carnavaleske manifestaties.

Tegelijkertijd werden pijlsnel allerlei web-tools overgenomen, van mailinglists en forums tot websites en chatrooms en later mediastreams en wiki’s (systemen waarin de moderatie van de content gebeurt door de bezoekers zelf). Heel veel van deze tools worden achter de schermen gebruikt door Indymedia – een wereldomspannend netwerk van zo’n 160 onderling verbonden, alternatieve en open publicatie nieuws-

2. Een aantal voorbeelden in: Marion Hamm, ‘A r/c tivism in Physical and Virtual Spaces’ op het webjournaal: republicart.net 09/2003. http://www.republicart.net/disc/realpublicspaces/hammo2_en.htm, geraadpleegd op 10-04-2006. In het Duits in: Gerald Raunig (red.), *Bildräume und Raumbilder. Repräsentationskritik in Film und Aktivismus* (Wenen: Turia & Kant, 2004), pp. 34-44.

3. Critical Art Ensemble, *The Electronic Disturbance* (New York: Autonomedia, 1994). <http://www.critical-art.net/books/ted/ted1.pdf>, p3, geraadpleegd op 24-04-2006.

4. Critical Art Ensemble, *Electronic Civil Disobedience & Other Unpopular Ideas* (New York: Autonomedia, 1996) p. 20. <http://www.critical-art.net/books/ecd/ecd2.pdf>, geraadpleegd op 24-04-2006. Zie ook: Geert Lovink, ‘Radical Media Pragmatism Strategies for Techno-Social Movements’ in: *Infowar* (catalogus van Ars Electronica, Linz, 1998). http://www.aec.at/en/archives/festival_archive/festival_catalogs/festival_artikel.asp?iProjectID=8436, geraadpleegd op 24-04-2006.

5. Voor voorbeelden en een bespreking zie: autonome a.f.r.i.k.a. gruppe, ‘Stolpersteine auf der Datenautobahn’ in: Marc Amman (red.), *go.stop.act. Die Kunst des kreativen Strassenprotests. Geschichten - Aktionen - Ideen* (Frankfurt: Trotzdem Verlag, 2005), pp. 194-209. ak 490 (2004) http://www.akweb.de/ak_s/ak490/06.htm, geraadpleegd op 24-04-2006.

websites. In combinatie met oudere communicatiekanalen zoals drukwerk, FM-radio of filmvertoningen, en in samenhang met verschillende typen straatacties, roept dit grootschalige gebruik van informatie- en communicatietechnieken keer op keer een tijdelijk verzetslandschap in leven, waardoor het hele idee van wat ruimte en tijd is diepgaand wordt beïnvloed.

Maar hoe werkt deze tweezijdige overname van virtuele en fysieke ruimten nu precies? Hoe treden ze in samenwerking met elkaar – hoe wordt dat in de praktijk gerealiseerd? Door de fietstocht tijdens de Halloween Critical Mass in Londen aan een nader onderzoek te onderwerpen kunnen we ons een idee vormen van de constructie van zo’n landschap van verzet, zoals deze zich ontwikkelt door discussies en activiteiten, zowel online als offline. Om dit proces te snappen moeten zowel de methoden en technieken online als offline worden bestudeerd. Saskia Sassen heeft over de sociologische interpretatie van informatietechnieken gezegd dat “een zuiver technologische interpretatie van hun technische vermogens onvermijdelijk leidt tot een neutralisering en maskering van de materiële condities en praktijken, de plaatsgebondenheid en de volle sociale omgevingen waarin en waardoor deze technieken functioneren.”⁶

Bij de fietstocht tijdens de Halloween Critical Mass kan zowel de aanpak online als offline worden onderzocht, ingebed in haar volle sociale omgeving. De fietstocht werd mogelijk gemaakt door lokale kennis en door werk op basis-, politiek en subcultureel niveau. In een chatroom werd er door vrijwilligers van Indymedia Londen uitvoerig verslag van gedaan op de alternatieve nieuws-site indymedia.uk, gelijk opgaand met en in samenwerking met het evenement op straat.

Ik geef eerst een beschrijving van het brede debat dat voorafgaand aan het evenement plaatsvond in webforums, blogs, chatrooms en websites met alternatief nieuws, waarbij ik gebruik maak van publicaties in alternatieve media online en van mijn eigen deelname aan de berichtgeving door Indymedia. Vervolgens bekijk ik hoe de weg voor deze uiting van protest werd bereid door de keuze van een plek, een tijdstip en een actievorm, en hoe mediatechnieken op straat werden gebruikt. Ten slotte zal ik de tijdelijke landschappen van verzet trachten te beschrijven op grond van het theoretische concept van de deterritorialisering.

Burgerrechten, Critical Mass en de socpa-wetgeving

In april 2005 nam de Britse overheid een nieuwe wet aan als deel van de Serious Organised Crime and Police Act’ (SOCPA). In een gebied met een straal van 1 kilometer rond Parliament Square in Londen werd een demonstratieverbod ingesteld. In deze zone liggen de befaamde Londense blikvangers waar van oudsher protestdemonstraties hebben plaatsgevonden, zoals Whitehall, Downing Street, Trafalgar Square en Parliament Square. Elke demonstratie in dit gebied moet zes dagen van tevoren worden aangemeld. De allereerste die last had van deze wet was de activist

6. Saskia Sassen, ‘Towards a Sociology of Information Technology’ in: *Current Sociology* 50 (2002) 3, pp. 365-388, p. 366.

Brian Haw, die in 2001 op Parliament Square in Londen een permanente protestactie was begonnen tegen de sancties tegen Irak en later tegen de oorlog in Irak. Hij heeft daar al die tijd gekampeerd. Paradoxaal genoeg is hij nu (na een rechtszaak) de enige persoon die wettelijk toestemming heeft om op het Parliament Square te protesteren, terwijl andere mensen kunnen worden opgepakt als ze er in alle onschuld gaan zitten picknicken op zondagmiddag.

De wet is het onderwerp geweest van een breed maatschappelijk debat. Hij is bekritiseerd door burgerrechten-organisaties en parlementsleden (MP's). In alternatieve en reguliere media, op speciale campagne-sites en in blogs is verslag gedaan van discussies, acties en rechtszaken. Volgens de journalist George Monbiot is door de nieuwe maatregelen "elke vorm van spontaan protest voor het parlement of op Trafalgar Square verboden, terwijl de premier de gelegenheid heeft om demonstraties te verbieden op elke plek die door hem wordt 'aangewezen in het belang van de nationale veiligheid'."⁷

7. George Monbiot, 'Protest as Harrassment' in: *The Guardian* (22-02-2005), <http://www.monbiot.com/archives/2005/02/22/protest-as-harrassment-/>, geraadpleegd op 24-04-2006.

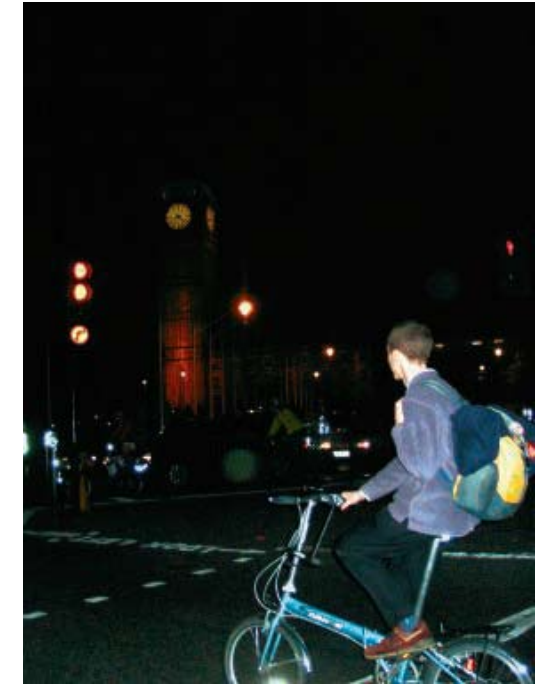
Een van de evenementen die door de wet werden getroffen was de maandelijkse Critical Mass-fietstocht. Een Critical Mass (CM) wordt vaak omschreven als "eerder een toevallige samenloop van omstandigheden dan een demonstratie" en vindt plaats "als een boel fietsers zich toevallig gelijktijdig op dezelfde plaats bevinden en besluiten om met z'n allen een tijdlang dezelfde kant op te fietsen."

Een citaat uit een bericht op indymedia.org.uk: "Op vrijdag 30 september kregen de deelnemers aan de maandelijkse Critical Mass-fietstocht in Londen een A4'tje overhandigd van de hoofdstedelijke politie, waarin werd gedreigd dat bij Critical Mass-tochten in de toekomst arrestaties zouden vallen tenzij de 'organisatie' de route ten minste zes dagen van te voren zou aanmelden. Ook werd er gewaarschuwd dat de politie beperkingen kan opleggen aan de fietstocht nadat deze vooraf is aangemeld."⁸

Het zou lastig worden vooraf de route van een Critical Mass aan te melden, want een van de uitgangspunten van deze vrolijke traditie is dat de route zich spontaan ontwikkelt. De (thans verdwenen) website van Londen CM meldde: "Niemand organiseert een CM en niemand heeft er de leiding over – wat er tijdens de fietstocht gebeurt is aan de afzonderlijke deelnemers. Daar staat tegenover dat, net als bij elk project, bepaalde deelnemers er meestal meer energie in steken dan anderen, bijvoorbeeld door het drukken en verspreiden van aankondigingen en andere publiciteit, of het beheren van deze website. Deze mensen doen echter wel het werk, maar hebben verder niets te zeggen over wat iemand anders doet – ze kunnen alleen maar suggesties doen. Verder reikt hun macht niet."

In reactie op het incident op 30 september kondigden de fietsers de 'grootste Critical Mass-fietstocht in Londen ooit' aan voor de vrijdag voor Halloween. In de aankondiging staat te lezen: "De Critical Mass in Londen draait al sinds 1994 zonder dat de politie met arrestaties heeft gedreigd om ons de wet te kunnen voorschrijven. Waarom doen ze dat nu dan wel terwijl het tot nu toe niet nodig was? Waarom ver-

Critical Mass-fietstocht, Londen 2005.

spillen ze hun tijd met dreigementen aan onschuldige fietsers? Autobestuurders stromen dag in, dag uit massaal toe om de wegen te blokkeren als ze naar en van hun werk forenzen. Wij hinderen het verkeer niet – wij ZIJN het verkeer!!!”⁹

Jenny Jones, een MP en lid van de Green Party, liet in een open brief aan de hoofdcommissaris van de hoofdstedelijke politie weten dat ze van plan was mee te doen aan de volgende CM en verduidelijkte daarbij dat “heel veel mensen een Critical Mass niet als een demonstratie beschouwen maar eerder als honderd mensen die bij London Bridge op dezelfde trein stappen.”¹⁰

De campagne tegen bewakingscamera's in Groot-Brittannië plaatst de SOCPA-wet in een ruimer verband: “Wat voor de fietsers van de Critical Mass geldt, geldt voor iedereen die bijvoorbeeld van Whitehall langs Downing Street rijdt om te protesteren tegen de belasting op, of de kosten van benzine, of tegen het filebeleid in Londen enz.”¹¹

Deze debatten werden op een praktisch niveau belichaamd in de ‘netwerken voor alternatieve communicatie’. Er verschenen foldertjes in fietswinkels, reformwinkels en buurthuizen. De redactie van het al lange tijd bestaande alternatieve nieuwsblad *Schnews* nodigde haar lezers uit om ‘op de fiets te stappen’. Op Indymedia UK werden berichten verspreid over de bedreiging van de Critical Mass. Vele lijnen op het urban 75 community webforum uit Brixton¹² gingen in op de politieke achtergrond van het fietsen en op praktische kwesties rond de Critical Mass in het algemeen. Vanaf begin oktober werden er van Bristol tot Glasgow plaatselijke solidariteits-fietsochten gepland op hetzelfde tijdstip als de CM in Londen. Op de dag voor het uur U steeg de opwindning aanzienlijk toen er op het forum melding werd gemaakt van de voorbereidingen voor de fietsrit op de vrijdagavond voor Halloween: iemand meldt zich af vanwege een verkoudheid, er worden regelingen getroffen om samen eerder vrijaf te nemen of elkaar in de stad te ontmoeten, een kapotte fiets moet nog snel even gerepareerd, de laatste informatie over de locatie wordt verspreid.

De Halloween Critical Mass in Londen was al met al de culminatie van ingewikkelde uiteenzettingen over het recht om te demonstreren tussen rechtbanken, burgerrechten-comités, media en basisbewegingen. Er opende zich een bruisende openbare ruimte, bestaande uit interventionistische praktijken, debatten en een competente inzet van communicatiekanalen. Doordat de betekenis van de Critical Mass hybride is en ergens in zit tussen legitiem vervoer, alledaags gebruik van de openbare ruimte in de stad en een demonstratie, lijkt ze ertoe voorbeschikt om de grenzen op te zoeken van een wet als de onlangs ingevoerde zone met demonstratieverbod. In het juridisch grijze gebied waarin ze zich bevindt, vormt ze in de eerste plaats een uitgesproken afwijzing van het feit dat auto's altijd de prioriteit krijgen, maar ook van de privatisering en commercialisering van de stedelijke ruimte.

Oppeppers: het Britse Rijk, carnaval en Halloween

Op de dag zelf verschenen er op de Critical Mass veel meer deelnemers dan de honderd die er door Scotland Yard verwacht werden.¹³ Zonder ontzag voor de SOCPA-wet en niet gehinderd door de politie fietsten zo'n 2000 fietsers langzaam door de zone met een demonstratieverbod in hartje Londen.

De voorbereiding van dit staaltje burgerlijke ongehoorzaamheid bestond niet alleen uit een debat in de openbare ruimte in traditionele zin. Waar het om ging was dat dat debat werd belichaamd in de keuze van een symbolische plek, tijd en actieform.

Het was geen toeval dat de Critical Mass haar hoogtepunt nu juist op Parliament Square bereikte, zonder dat daar vooraf overleg over was gevoerd. Deze uiterst symbolische plek zat al tjokvol betekenissen aangaande de relatie tussen overheid en burgers voordat ze werd uitgeroepen tot een zone met een demonstratieverbod. Het plein ligt in de buurt van Westminster Abbey, het parlamentsgebouw, Whitehall, Buckingham Palace en de Big Ben en vormt daardoor zoveel als het hart van het Britse Rijk: regering, parlement, Anglicaanse kerk en monarchie. Het recht om te protesteren op dit groene plein, pal voor het parlement, symboliseert het recht op vrije meningsuiting.

Deze betekenis van Parliament Square staat in het collectieve geheugen van de Londenars gegrift. Basisbewegingen uit Londen zijn zich zeer bewust van de symbolische betekenis van Parliament Square: toen ‘Reclaim the Streets’ gecriminaliseerd dreigde te worden tijdens een smerige campagne in de commerciële media na het ‘Carnaval tegen het Kapitalisme’ op 18 juni 1999 (ook een vroeg voorbeeld van een protestactie die gelijktijdig wereldwijd werd gehouden), organiseerde ze op 1 mei 2000 nu juist op Parliament Square een vreedzame ‘tuinierguerilla’, compleet met pootgoed en dansjes rond de meiboom. Bij deze gelegenheid werd het eerste onafhankelijke mediacentrum in Groot-Brittannië opgezet met een publieke terminal midden op het actieterrein.

De Critical Mass in de SOCPA-zone viel samen met Halloween. Hiervan werd dankbaar gebruik gemaakt om aan te haken bij de relatief recente, spontane (en commerciële) gewoonte om Halloween te vieren met versieringen, snoepgoed en verkleedpartijen. In combinatie met de carnavaleske geest die zo belangrijk is voor de nieuwe actiebewegingen in Engeland en elders,¹⁴ zorgde de link met Halloween voor een extra feestelijke sfeer: vele fietsers kwamen aanrijden in doldwaze kostuums.

13. ‘Cyclists to defy police in pedal power revolt’ in: *The Guardian* (07-10-2005). http://www.guardian.co.uk/uk_news/story/0,3604,1586675,00.html, geraadpleegd op 26-04-2006.

9. *ibid.*
10. Indymedia UK, Letter from Green Party to Met. police, 6 Oct 2005. <http://www.indymedia.org.uk/en/2005/10/325044.html>, geraadpleegd op 24-04-2006.

11. http://www.spy.org.uk/parliamentprotest/2005/10/critical_mass_monthly_cycle_ri.html, geraadpleegd op 26-04-2006. Deze campagnewebsite geeft ook een overzicht van andere protestacties tegen de SOCPA-wetgeving.

12. Een aantal bedreigingen op <http://urban75.org/bulletins> zijn opgedragen aan de October Critical Mass.

14. Zie: Sonja Brünzels, ‘Reclaim the Streets: Karneval und Konfrontation’ in: *Derive* 2 (2000). http://www.derive.at/index.php?p_case=2&cid_cont=291&issue_No=2, geraadpleegd op 26-04-2006.

Deel van de symbolisch beladen keuze van tijd en plaats en de tactische keuze voor een juridisch grijs gebied tussen een legitiem gebruik van de openbare ruimte en directe actie, was een aantal technisch bemiddelde activiteiten. Tot deze activiteiten behoorden de creatie van een geluidsmuur bestaande uit fietsbellen, gezang, de 'Rhythms of Resistance'-sambaband en meerdere geluidsinstallaties. Bazmo meldt op Indymedia UK: "Ik was Djing op de geluidsinstallatie genaamd 'Pedals' – een high-tech houten luidsprekerkast met een volume van 180 liter die achter een metallic groene tandem aan werd gesleept. In juni 2005 fietsten we ermee van Londen naar Schotland als deel van de G8-fietstocht, een protestactie van 60 fietsers sterk. De bestuurder zit voorop, de DJ achterop. Ik speel tracks van mijn mp3-speler en zweep de massa op via een microfoon. Het is een open microfoon waarmee we een interessante mix binnenhalen van aankondigingen van protestacties en feesten, meningen, kreten als 'verzamelen!', liedjes en onduidelijk geratel. Ik speel een mix van drumnbass, breakbeat, breakcore, blues, jazz, protest tunes, rocknroll, heavy metal, funk, reggae, ragga, dub, hiphop, folk, psychadelic trance en breakcore. Voor elk wat wils, is het idee. Te zien aan de lachende gezichten en de meestampende voorwielen van gisteren kwam dat over."

Wat in de eerste plaats opvalt in dit verhaal is de combinatie van bijna archaïsche technieken – een houten luidsprekerkast op een tandem – en de nieuwste mp3-techniek. Ten tweede laat de verwijzing naar de G8-fietstocht zien dat de gewoonte om muziek via mobiele geluidsinstallaties te verspreiden een normale zaak is binnen sociale bewegingen, althans voor de verslaggever in kwestie. Te oordelen naar de hoeveelheid foto's en berichten op indymedia.uk, verscheidene blogs en de gratis beeldwebsite flickr, heeft een groot aantal mensen hun camera meegenomen om foto's te maken. Dat is niet niks: de eerste camcorder-activisten van begin jaren negentig, zoals de groep Undercurrents uit Groot-Brittannië, kregen vaak vijandelijke reacties als ze tijdens acties en demonstraties filmopnamen maakten. Vandaag de dag is het maken en uploaden van een verslag over de eigen protestactie bijna een routinehandeling geworden voor demonstranten.

De opkomst van Indymedia, het mondiale netwerk van alternatieve nieuws-sites, markeert een mentaliteitsverandering ten opzichte van mediatechnologie die zich vanaf eind jaren negentig heeft doorgezet binnen sociale bewegingen. Het eerste Independent Media Center (IMC) werd in 1999 gesticht om verslag te doen van de protestdemonstraties tegen de bijeenkomst van de Wereldbank in Seattle. Het omvatte een fysieke en een virtuele ruimte. In een winkel vol oude computers werd aan honderden instant-journalisten toegang tot internet geboden. Er konden foto's, video's, audio- en tekstfiles worden geupload naar een speciaal gemaakte open publicatie-website, www.indymedia.org.¹⁵ Registratie was voor deze website niet nodig. Zo mocht ook iedereen gebruik maken

15. Voor een verslag van de IMC in Seattle 1999, zie: Indymedia, 'precursors and birth' in: *Notes from nowhere: We are everywhere* (Londen/New York: Verso, 2003), pp. 230-243.

van de fysieke ruimte. Omdat dit model

zowel een web-gedeelte als een knooppunt in de stad had, werd het meer dan een nieuwsdienst: Indymedia werd de interface tussen de gebeurtenissen op straat en het internet.

De omarming van vrije toegankelijkheid en een op samenwerking en consensus gebaseerde aanpak sluiten nauw aan bij zowel de beweging voor gratis software als de basisbewegingen van de jaren negentig. Het indymedia-model werd over de hele wereld gereproduceerd. Op dit moment zijn er zo'n 160 Indymedia-websites, die stuk voor stuk gerund worden door een plaatselijk collectief. Technische hulpbronnen, kennis en mediavaardigheden worden zowel lokaal als mondiaal uitgewisseld. Het Indymedia-collectief in Londen bijvoorbeeld leent minidisc recorders, microfoons, telefoonkabels, een videobeamer en laptops uit. Het heeft deze apparaten vaak gebruikt om mediatechnologie mee de straat op te nemen als openbare access-punten en fysieke mediacentra. De website indymedia.org.uk wordt gehost door een server in de vs. Onderhoud aan de software gebeurt door een internationale werkgroep.

De communicatie binnen en tussen de Indymedia-gemeenschappen vindt plaats in een 'kantoor' dat bestaat uit zo'n 900 mailinglists, een al maar groeiende wiki en minstens 80 chatrooms. Dit kantoor vormt een essentiële infrastructuur als er mediatechnologie mee de straat op wordt genomen tijdens evenementen als de fietstocht van de Halloween Critical Mass.

Net als veel andere activistische online projecten bouwt Indymedia aan een infrastructuur voor elektronische communicatie tussen sociale bewegingen en voor communicatie naar buiten. Servers moeten worden opgezet, software dient te worden ontwikkeld en aangepast, wiki's, chatrooms, mailinglists en websites moeten worden gehost, content moet worden geproduceerd. Cyberspace is zowel iets geworden dat 'geconstrueerd' moet worden als een ruimte waar politieke interventies kunnen worden uitgevoerd. De gevolgde methoden en technieken zijn deel geworden van een protestcultuur en spelen een belangrijke rol in de landschappen van protest die momenteel ontstaan. Zoals elke technologie is ook de informatietechnologie een sociale constructie. Neem bijvoorbeeld een mailinglist: waar dient hij voor – uitvoerige discussies, korte aankondigingen? Is hij openbaar of privé? Wie kan zich aanmelden, wie heeft admin-rechten? Of neem het gebruik van de Indymedia IRC-chatrooms: kunnen ze worden gebruikt om tot een beslissing te komen of sluit dat te veel mensen uit die niet over een sterke toegang tot het web beschikken? Het gebruik van technische middelen staat voortdurend aan discussies bloot en roept vragen op over hiërarchieën, samenwerkingsvormen, transparantie.

Meedoen door berichtgeving: Indymedia UK

Op de dag van de Critical Mass-fietstocht verzorgde Indymedia UK een bijna live verslag van het evenement. Het 'hoofdartikel' over de Halloween Critical Mass werd op de website indymedia.org.uk in de loop van vier uur intensieve samenwerking vervaardigd. Toen er mensen terugkwamen van de fietstocht vulden zij de open

publicatie nieuwslijn met nog meer berichten, inclusief vele foto's, twee videoclipen en een heleboel vaak euforische commentaren. Deze werden allemaal gelinkt aan het hoofdartikel.

Meer dan 25 meer of minder bij Indymedia betrokken mensen werkten mee aan de elektronische kant van deze plaatselijke actie. Indymedia-vrijwilligers in slaapkamers of buurthuizen in Londen, Birmingham en Duitsland kwamen bijeen in een speciale IRC-chatroom om online 'verslag te doen'. Dit hield in dat nieuws dat binnenkwam via de telefoon, sms, chat, de open nieuwslijnen van Indymedia of koeriers werd geupload naar de Indymedia-website. Live verslaggeving is een essentieel onderdeel geworden van veel demonstraties en evenementen. De vrijwilligers van Indymedia beschouwen het eerder als 'meedoen met' dan als 'berichtgeving over'.

Om 7 uur 's avonds draaide de berichtgevingmachine op volle toeren. Ademloos gekwebbel in de chatroom verstrekke achtergrondinformatie over de SOCPA-wet en de Critical Mass in andere steden, en info over solidariteits-fietstochten elders in het land. Mensen belden voortdurend op vanaf de straat. De boodschappen werden in de chatroom getypt en om de paar minuten aan een nieuwslijn toegevoegd. Toen de Critical Mass Parliament Square bereikte, stroomde de opwinding van de straat de chatroom in toen anap, phunkee en ionnek allemaal binnen vier minuten werden gebeld:

```
[10/28/2005 08:19 pm] <phunkee> parliament sq !!!!!!!!!!!!!
[10/28/2005 08:19 pm] <ionnek_326610> zijn ze er?
[10/28/2005 08:20 pm] <phunkee> JA!!!!
[10/28/2005 08:20 pm] <un> 8-)
[10/28/2005 08:20 pm] <ionnek_326610> <b>8:20</b> menigte is OP parliament
nu
(...)
[10/28/2005 08:23 pm] <ionnek_326610> wauw
[10/28/2005 08:23 pm] <ionnek_326610> ben net gebeld.
[10/28/2005 08:23 pm] <ionnek_326610> fietsen rondjes op parliament square
[10/28/2005 08:23 pm] <ionnek_326610> zo veel gejuich dat ik het amper kan
verstaan!
(...)
[10/28/2005 08:25 pm] <anap> 2000 mensen tillen hun fiets op
[10/28/2005 08:25 pm] <<phunkee>> mensen tillen hun fiets in de lucht
[10/28/2005 08:25 pm] <anap> ja, dat bedoelde ik
[10/28/2005 08:25 pm] <anap> bedoelde
[10/28/2005 08:25 pm] <anap> ik kan amper iets verstaan!
[10/28/2005 08:25 pm] <anap> wauw
(...)
[10/28/2005 09:11 pm] <phunkee> lijkt erop dat de beweging eindelijk weer
een medium heeft gevonden dat echt werkt :)
```

Ik was een van de medewerkers in de chatroom, zocht dingen uit, hield de website bij en nam telefoontjes aan. En ik ervoer een onmiddellijkheid, urgentie en intensiteit die sterk leek op de sfeer die ons vanaf de straat werd beschreven. In de sequentie die ik hierboven citeerde ging mijn hart sneller kloppen en zat ik continu te glimlachen terwijl mijn vingers aan het typen waren. Deelname aan dit soort gebeurtenissen maakt emotionele en fysieke reacties wakker, of ze nu via toetsenborden, kabels, software en hardware worden doorgegeven of via de klanken van een sambaband of de fysieke ervaring van het fietsen in een kritische massa. De sociale interacties in chatrooms, ook wel co-presente interacties geheten, zoals elkaar groeten, toosten en zelfs dansen, zijn meer dan simulaties van hun fysieke equivalenten: soms worden ze zelfs vanuit de chatroom naar de werkelijke ruimte terug doorgegeven.¹⁶

16. Voorbeelden in: Marion Hamm, 'Indymedia - Concatenations of Physical and Virtual Spaces', op: republicart.net/06/2005. http://republicart.net/disc/publicum/hammo4_en.htm, geraadpleegd op 24-04-2006. In het Duits: Indymedia, 'Zur Verkettung von physikalischen und virtuellen öffentlichkeiten', in: Gerald Raunig/Ulf Wuggenig (red.), *Publicum. Theorien der Öffentlichkeit* (Wenen: Turia & Kant, 2005), pp. 176-186.

17. imc germany, Londen/GB: Critical Mass - 28-10-2005. <http://de.indymedia.org/2005/10/130845.shtml>, geraadpleegd op 26-04-2006.

Er verscheen een vertaling van de Engelstalige berichtgeving over de Halloween Critical Mass op de Duitse indymedia-site, vrijwel gelijktijdig met het origineel.¹⁷ De chatrooms van Indymedia GB zijn maar één klik en één taal verwijderd van de Indymedia-vrijwilligers in Duitsland. De imc-vrijwilligers die deelnemen aan een project, altijd met een eigen reeks communicatiecodes en gedragsregels, bewegen zich met het grootste gemak tussen chatrooms uit verschillende landen. Vooral als er 'landschappen van protest' ontstaan tijdens grote demonstraties, verplaatsen berichten en informatie zich snel over grote afstanden.

Is 'verslag doen' iets dat gereserveerd is voor technisch onderbouwde mensen? En indien niet, hoe leren mensen dan de technische basisvaardigheden die nodig zijn om mee te kunnen doen? Laat ik een voorbeeld geven. Tijdens de verslaggeving van de Critical Mass was er tijd om op locatie wat basale kennis omtrent html uit te wisselen. Ionnek, die het hoofdartikel voor de website redigeerde, wilde weten hoe hij een woord in het groen kon laten verschijnen. Skep gaf antwoord.

```
[10/28/2005 08:44 pm] <phunkee> een paar honderd mensen op rolschaatsen
komen vanuit tegenovergestelde richting op parliament sq af!!!!
[10/28/2005 08:44 pm] *phunkee dit is krankzinnig
[10/28/2005 08:50 pm] <ionnek_326610> hoe html ik iets in het groen?
[10/28/2005 08:50 pm] <phunkee> 4 mensen die me bellen klinken uitgelaten
en blij
(...)
[10/28/2005 08:51 pm] <skep> ionnek_326610, ik weet niet of uk imc
bepaalde html-tags blokkeert, maar meestal lukt het via "<span
style="color:green">test</span> ...maar ik denk dat de software dat blok-
keert.
```


Als we elektronische netwerken gebruiken voor communicatie en berichtgeving brengen we meer voort dan louter tegeninformatie. We zijn tegelijkertijd bezig om de technische basis te leggen voor de verdere ontwikkeling van die software, we steunen elkaar bij het verbeteren van de hardware en we bouwen een netwerk op waarin kennis op alledaagse grondslag wordt geproduceerd en uitgewisseld. Een voorbeeld van het innovatieve potentieel van het Indymedia-model is de codebase die gebruikt wordt voor de websites zelf: deze werd in 1999 ontwikkeld binnen de club van activisten in Sydney, in een tijd waarin nog maar weinig mensen in staat waren om websites te updaten via een browser met niet meer dan wat basiskennis van de programmeertaal html. Met hun chronologisch in nieuwslijnen geplaatste berichten, die allemaal een eigen URL hebben, zijn de indymedia-sites in feite de voorlopers van de thans zo populaire weblogs.

Landschappen van verzet: de opkomst van hybride ruimten

Sociale wetenschappers en webtheoretici pogen nu al meer dan tien jaar lang vat te krijgen op de complexe interacties tussen de digitale en de materiële wereld. Met betrekking tot de implicaties van het gebruik van nieuwe media wijzen zij op een proces van sociale, temporele en ruimtelijke reorganisatie, een 'hybridisatie' van fysieke en virtuele ruimten. Dit vervagen van traditionele grenzen is omschreven als 'deteritorialisatie', terwijl de opkomst van nieuwe grenzen duidt op een proces van 'reterritorialisering'. Wat betreft de sociale constructie van landschappen van protest houdt deteritorialisatie in dat zaken als nabijheid en afstand niet langer alleen worden uitgedrukt in mijlen en kilometers, de beschikbaarheid van vervoersmiddelen en de grenzen tussen staten. Traditionele begrenzingen in de tijd, zoals die tussen een protest en het verslag dat ervan wordt gegeven, storten ineens als gebeurtenissen live in een gezamenlijk sociaal proces door de activisten zelf worden verslagen via websites, blogs en streams op internet. Dit verandert niet alleen de subjectieve ervaring van de medewerkers online. Het kan ook zorgen voor een navigatiesysteem voor de mensen op straat. Deteritorialisaties via landschappen van protest beïnvloeden bovendien het idee van identiteit. In cyberspace doen kenmerken als geslacht, leeftijd, klasse of etniciteit er niet zo toe, al zijn ze bepaald niet onbelangrijk. Via online-communicatiekanalen kunnen mensen op kantoor gewoon meedoen aan de protestacties, ook als ze vastzitten op hun werkplek – de grenzen tussen werktijd en 'vrije' tijd kunnen worden uitgewist.

Tegelijkertijd reterritorialiseren nieuwe grenzen de hybride ruimte die aan het ontstaan is: toegang tot en bekendheid met technische middelen en online communities worden belangrijk voor je sociale positie, zowel online als offline. De snelheid waarmee real-time online tools werken roept een gevoel van onmiddellijkheid en urgentie op. Je gedrag online wordt een kenmerk van je identiteit, naast de meer traditionele betekenaars. Je emotionele en lichamelijke reactievermogen past zich aan bij de online-omgeving, terwijl typisch online gedrag ook in materiële ontmoetingen een rol gaat spelen.

Binnen het Indymedia-netwerk vindt dag na dag een proces plaats waarin virtuele en fysieke ruimte samensmelten tot ‘netwerken van alternatieve communicatie’. Maar de landschappen van protest zijn het meest tastbaar tijdens grote demonstraties zoals tegen de G8 in Schotland in 2005, of tijdens acties van plaatselijk belang zoals de Halloween Critical Mass.

Het verhaal achter de Halloween Critical Mass laat zien dat dit soort interacties niet beperkt blijft tot high-tech omgevingen, zoals bijvoorbeeld de videoconferenties die in bedrijven zo’n belangrijke rol spelen. Ook sociale bewegingen met hun do-it-yourself benadering van informatie- en communicatietechnieken zijn in staat om oude en nieuwe technieken te mixen en al doende virtuele en fysieke ruimten te integreren.

In 1996 riepen de Zapatista op tot ‘netwerken voor alternatieve communicatie’ en dat is een poëtische uitdrukking geworden voor een opvatting die het internet niet ziet als nog een plek voor protestuitingen of als nóg een journalistiek kanaal. De Zapatista gebruikten ruimtelijke metaforen om een beeld op te roepen van toekomstige vormen van communicatie:

“Laten we een communicatienetwerk aanleggen tussen onze confrontaties en onze verzetsdaden. Een intercontinentaal netwerk voor alternatieve communicatie tegen het neoliberalisme... (en) voor de menselijkheid. Dit intercontinentale netwerk voor alternatieve communicatie zal trachten de kanalen te verweven waardoor de woorden langs alle straten van het verzet kunnen reizen... (het) zal het medium worden waarmee ver uiteengelegen vormen van verzet met elkaar communiceren. Dit intercontinentale netwerk voor alternatieve communicatie is geen georganiseerde structuur en heeft ook geen centrale baas of beleidsvormer en evenmin heeft het een centraal gezag of hiërarchieën. Wij zijn het netwerk, wij allen spreken en luisteren.”¹⁸

Merk op dat in deze oproep de technische hulpmiddelen niet eens genoemd worden. Die liggen ingebed in de dagelijkse praktijk van het verzet. Het alledaagse gebruik van online technologie – vooral maar niet uitsluitend in de geïndustrialiseerde landen – omvat het regelmatig checken van je email, chatten en het leveren van bijdragen aan forums, blogs en websites. Tijdens evenementen zoals de Critical Mass-fietstocht te Londen kan cyberspace versmelten met de fysieke ruimte van protestdemonstraties op straat, waardoor er een sociaal geconstrueerd, tijdelijk landschap van protest wordt geschapen die een extra betekenislaag geeft aan de fysieke én de virtuele ruimte.

Moeten virtuele ruimten worden verdedigd?

De Halloween Critical Mass in Londen was een klassieke interventie in de stedelijke openbare ruimte, maar een die verbonden was met digitale kanalen voor alternatieve communicatie. Ze illustreert daarmee hoe fysieke en virtuele ruimten elkaar snijden en een hybride communicatieruimte vormen.

“Kanalen verweven waardoor de woorden langs alle straten van het verzet kunnen reizen”, houdt in dat je ruimten opent voor verzet, tijdelijke autonome zones, maar ook permanentere technische infrastructuur. Beide kunnen overigens te maken krijgen met de staatsoverheid, zoals wordt aangetoond door voorbeelden uit het indymedia-project. Het fysieke onafhankelijke mediacentrum voor de demonstranten tegen de G8 in 2001 werd met veel geweld bestormd door de Italiaanse politie. Een rechtszaak tegen de politie loopt nog altijd. Twee indymedia-servers in Londen werden in 2004 op verzoek van de FBI in beslag genomen, een paar dagen voordat het Europees Sociaal Forum in Londen van start ging.¹⁹ Deze servers werden gehost door een dochtermaatschappij van een internet service provider uit de vs. Het verzoek om informatie over hen kwam van de Italiaanse autoriteiten die ‘wederzijdse wettelijke hulp’ vroegen van de FBI, die vervolgens de Britse autoriteiten negeerde en de harddrives in Londen in beslag nam via het in de vs gestationeerde hoofdkwartier. De vraag of deze operatie – op verzoek van Amerikaanse autoriteiten maar uitgevoerd op Brits grondgebied – legaal was, is nog altijd aan twijfel onderhevig. Ook hier is sprake van deterritorialisering: ook de traditionele juridische structuren die alleen golden binnen de grenzen van de nationale staat, worden langzaam maar zeker disfunctioneel. Het commentaar van Jebba, een tech-activist in het Indymedia-netwerk: “Het Empire heeft onze harddrives gestolen.”²⁰

Dit zijn slechts twee voorbeelden waarin reële machtsstructuren ingrijpen in cyberspace. Soms hebben dit soort aanvallen de netwerken voor alternatieve communicatie alleen maar versterkt. De beslaglegging op de server in Londen heeft bijvoorbeeld niet alleen geleid tot technische verbeteringen, maar ook tot een groot aantal nieuwe verbindingen tussen Indymedia en vakbonden, advocatengroepen en burgerrechten-organisaties.

Eben Moglen, advocaat van de Free Software Foundation, stelde in een lezing met de titel ‘Vrijheid en de toekomst van het net: waarom wij zullen winnen’,²¹ dat er niet zoiets bestaat als cyberspace. Hij gaf het voorbeeld van de telefoon: als iemand een frauduleus telefoontje pleegt is er niemand die beweert dat het om een misdaad gaat die in phonespace is gepleegd. De misdaad is begaan in de echte wereld en iemand maakte daarbij gebruik van de telefoon. Zo bestaat ook internet in de echte ruimte, waarin wetten bestaan, en land, en schakelingen, en maatschappijen. Het is in deze echte ruimte dat wij onze intercontinentale netwerken voor alternatieve communicatie gebruiken, ontwikkelen en verdedigen.

19. Zie: ‘Ahimsa Gone and Returned: Responses to the Seizure of Indymedia Harddrives’, indymedia uk, 09-11-2004. <http://www.indymedia.org.uk/en/2004/11/300886.html>, geraadpleegd op 26-04-2006.

20. Zie ook zijn blog: <http://jebba.blagblagblag.org/index.php?p=107>, geraadpleegd op 26-04-2006.

21. Eben Moglen, ‘Freedom and the Future of the Net: Why We Win’ (een rede voor de New York University, 2002). http://punkcast.com/156/moglen1_24k.mp3, geraadpleegd op 26-04-2006.